

خردگرایی در دیوان

ناصر خسرو

مؤلفین:

توران ضیاء مطلق

مهری شوشتری

سرشناسه : ضياء مطلق، توران، ۱۳۴۸ -

عنوان قراردادی: دیوان برگزیده Divan. Selection

عنوان و نام پدیدآور: خردگرایی در دیوان ناصر خسرو/ مولفین توران ضياء مطلق، مهدی شوشتری.

مشخصات نشر: تهران: دیرین، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۷۵ ص.

شابک: ۱۵۰۰۰۰ ریال ۹-۷۶-۱-۸۴۰۱-۹۶۴-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: شعر خسرو، ۳۹۴ - ۴۸۱ ق. -- دیدگاه درباره عقل گرایی

موضوع: Naser Khosrow -- Views on rationalism

موضوع: عقاید گرایی، عقاید

موضوع: Rationalism in literature

شناسه افزوده: شوشتری، مهدی، ۱۳۴۸ -

رده بندی کنگره: ۷۵۵PIR/۴/۲۷۵۴

رده بندی دیویی: ۲۲/۸۶۱

شماره کتابشناسی ملی: ۴۸۸۸۲۲۲

ناشر: دیرین

لیتو گرافی: دیرین نگار

چاپ: صبا

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ می باشد

دفتر مرکزی: تهران، میدان انقلاب، ابتدای کارگر جنوبی، کوچه رشتچی، پلاک ۷، واحد ۱۴

تلفن تماس: ۶۶۵۹۲۸۵۸-۶۱

فهرست مطالب

پیشگفتار	عنوان
۱	نگاهی گذرا بر خرد در عرصه تفکر اسلامی
۵	نگاهی به زندگی و آثار ناصر خسرو
۵	مذهب
۶	اخلاق
۶	آثار ناصر خسرو
۶	اوضاع اجتماعی و سیاسی زمانه ناصر خسرو
۹	خردگرایی از دیدگاه ناصر خسرو
۱۶	خردورزی در دیوان ناصر خسرو
۶۴	فهرست منابع

پیشگفتار

ناصر خسرو بزرگترین ستایشگر خرد و عقل در شعر سنتی ایران است. هیچ شاعر ایرانی در پهنه این کار با او برابر نبوده. زیرا غالب این شعر یا بایند تصوف و ارزش‌های آن بوده‌اند و در نتیجه به سبک و دشمنی با عقلانیت برخاسته و عقل و خردگرایی را فرو کوبیده‌اند! اینان سال‌ها و سده‌ها بر تحقیر و استحقاق عقل تبلیغ و تلاش نموده و هر گونه اعتبار و کارایی آن را انکار کرده‌اند. برخی توجیهات یا استباهاتی هم که در تفکیک عقل جزئی از عقل کلی یا عقل معاش از عقل معنی‌گرا و ادب خلیل بیش آورده‌اند. هیچ تأثیری در جلوگیری از ویرانگری اندیشه آنان نداشته است. نه تنها در تفکر و دانسگرایی از این حملات درویش و صوفی آسیب عمیق دید بلکه اینان در شیوه دینداری و بینش و شعور دینی مسلمانان نیز تأثیر ویرانگرانه‌ای بر جای نهادند. برخی آداب، سنت‌ها برچیدند و بر جای آن احساس گرایی و خوش خیالی و دنباله‌روی‌های بی‌معیار و منطقی را قوت بخشیدند و یا اینکه ستایشگر این حکومت‌ها و اهرم‌های تبلیغاتی کانون‌های قدرت بوده‌اند، و برای انحراف یا کور کردن خرد و تشخیص مردم از سوی این حکومت‌ها مأموریت داشته‌اند.

از این میان شاید تنها خیام و فردوسی با ناصر خسرو حقیقت واقعی‌اند یعنی برای خرد ارج بسیار قائل‌اند و نهاد آموزش‌های اخلاقی و فلسفی آنان، بر اساس احترام به خرد است. و در یک تقسیم‌بندی عام به نوعی متفکر اعتزالی می‌رسند. اما حقیقت این است که این دو شاعر نیز در مقایسه با نصر از این لحاظ کم می‌آورند. زیرا این دو در کنار هواداری از خرد در تبیین قدر و بهای آن نوعی جبر و تقدیر بی‌معارض آسمانی نیز باور داشتند و این امری است که تعارض و ناهماهنگی در دستگاه فلسفی آنان پدید می‌آورد. بدین دلیل که خرد و عقلانیت و تعقل آن‌گاه در حیات انسانی ارزشمند و خلاق است، که در آن زمینه‌های اختیار و انتخاب نیز برای وی فراهم بوده باشد. اما فردوسی و خیام با تأکید اندیشه‌های جبری و اعتقاد به بی‌تأثیر بودن انتخاب و تصمیم انسان در برابر تقدیر مجبور و بی‌اراده بودن آدمی را در کار زندگی نماند می‌کنند در حالی

که، خرد گرانی ناصر خسرو با ابعاد دیگر اندیشه او هماهنگی و توافق یافته، و با اراده گرانی و اعتقاد به اختیار اسان قوام گرفته است این ویژگی، اندیشه او را حاوی عناصر سازگار، و در نتیجه منجم و معنی دار نشان می دهد، و از این راه نیز ایدئولوژی او، با ایدئولوژی اجتماعی مصلحان تاریخ شباهت و نزدیکی پیدا کند ارتباط و هم پیوندی این عناصر در دستگاه فکری ناصر تا آن جاست که او سخن (دانش) و خرد را در یک همراهی و هماهنگی معنی دار، تعیین کننده سرنوشت نهانی انسان، و چیزی معادل تقدیر و قضای اسمانی می خوانند.

وین عرود بر سر نه قضا و قدر مرا

عرش می خدیه قضا و قدر کند

www.ketab.ir